

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ

«КЕЛИШИЛДИ»
Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги

2019 йил « 4 » 10

Рўйхатга ёлиғиди: № БД5210203 – 2.03

ЭКСПЕРИМЕНТАЛ ПСИХОЛОГИЯ ВА ПРАКТИКУМ

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	200000	– Ижтимоий соҳа, иқтисод ва ҳуқук
Таълим соҳаси:	210000	– Социология ва психология
Таълим йўналиши:	5210203	– Психология (амалий психология)

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг 2019 йил «17» 08 даги 4 -сонли баённомаси билан маъқулланган.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2019 йил «4» 10 даги 892 - сонли буйруғи билан маъқулланган фан дастурларини таянч олий таълим муассасаси томонидан тасдиқланган розилик берилган.

Фан дастури Ўзбекистон Миллий университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

- Карамян М.Х. – Ўзбекистон Миллий университети психология кафедраси доценти, психология фанлари доктори
- Кадыров К.Б. – Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги Давлат бошқаруви академияси қошидаги Ёшлар муаммоларини ўрганиш ва истикболли кадрларни тайёрлаш институти Бошқарув психологияси ва лидерлик кафедраси мудир, психология фанлари номзоди
- Чориев Ф.А. – Ўзбекистон Миллий университети психология кафедраси катта ўқитувчиси
- Газиева Ф.Э. – Ўзбекистон Миллий университети психология кафедраси, психология бўйича фалсафа доктори (PhD)

Такризчилар:

- Расулов А.И. – Ўзбекистон Миллий университети психология кафедраси доценти, психология фанлари номзоди
- Фарфиева К. – И.А.Каримов номидаги Тошкент давлат техника университети доценти, психология фанлари номзоди

Фан дастури Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Кенгашида кўриб чиқилган ва тасвир қилинган (2019 йил «29» 06 даги «10» – сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Психология фанининг мустақил соҳа сифатида шаклланишида одам ва ҳайвонлар хулқини ўрганишга йўналтирилган экспериментал тадқиқотлар муҳим аҳамият касб этади. Мустақил илмий соҳа сифатида экспериментал психология психологик тадқиқотлар назарияси ва амалиётини ишлаб чиқади, психологик методлар тизимини тадқиқ этади. Юқоридагиларни инobatга олган ҳолда мазкур ўқув фани доирасида психологик тадқиқотни ташкил этиш ва ўтказиш хусусиятларини ўргатиш долзарб аҳамият касб этади.

«Экспериментал психология ва практикум» ўқув фани психологик билимларнинг назарий-методологик, процессуал-амалий усулларини, эмпирик психологик методлар тизимини ўрганувчи умумкасбий фандир. Ушбу курснинг асосида умумий психология ҳамда тараққиёт психологияси ва педагогик психология муаммолари жиҳслиги ётади.

«Экспериментал психология ва практикум» ўқув фани дастури В.Н.Дружинин, С.А.Капустин, S. F. Davis, C.J. Goodwin каби олимларнинг қарашлари акс этган замонавий монографиялар, ўқув нашриётларига, шунингдек, М.В.Ломоносов номидаги Москва давлат университети, Иқтисодиёт олий мактаби университетларининг мазкур фан бўйича ўқув дастурларига асосланиб ишлаб чиқилган.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифалари

Фани ўқитишдан мақсад – экспериментал психологиянинг назарий-методологик асосларини тизимлаштириш, психологик эмпирик методларнинг амалда ўтказиш кўникмаларини шакллантиришдан иборат.

Фанининг вазифалари – фанининг асосий тушунчалари билан танишиш; психологияда назарий ва эмпирик жиҳатларини методологик асосларини таҳлил қилиш; экспериментал психологияни илмий асосларини ўргатишни; психологик жараёнларни таҳлил ва тадқиқ этиш малакасини ҳосил этиш психологик қонуниятларни, психофизиологик ва психофизик қонуниятлар асосида ривожлантиришни; эмпирик тадқиқотларни таҳлили қилишда шахсий профессионал компетенцияларда бир бутунлик тизимини саклаб қолиш; гуманитар муаммоларга эга бўлган психологик таҳлилларга бўлган қизиқишларни орттириш; фанининг асосий тушунча ва тамойилларини ўзлаштиришда талабаларда танқидий тафаккурни ривожлантиришга ўргатиш.

Фан бўйича талабаларнинг билим, кўника ва малакаларига қўйидаги талаблар қўйилади.Талаба:

– экспериментал психология фанининг тарихи; экспериментал психология фанининг предмети ва вазифалари; лаборатория тадқиқотларининг хусусиятлари; экспериментал психология ва практикум фани методлари; кузатиш методини турлари ва уларга қўйиладиган талаблар; суҳбат методини турлари ва уларни қўлланиши моҳияти; анкета методига қўйиладиган асосий талаблар; тест усулини ўзига хослиги; лаборатория жиҳозларини машғулотда қўллаш талаблари; проектив методлар ҳақида тасаввурга эга бўлиши;

- экспериментал психология ва практикум фани методларини; экспериментал тадқиқотларини ташкил этиш қондаларини; психологик лабораториядаги амалий тадқиқот вазифаларини *билиши ва умардан фойдалана олиши*;
- психологик тадқиқотларини ташкил этиш ва психологик эмпирик методлари; экспериментал психология ва практикум фани методлари қўллаш; шахсни экспериментал ўрганиш методларини қўллашни; мотив, мотивация, эмоция ва ироданининг турлари, хусусиятлари ҳамда сифатларини экспериментал ўрганиш; сезги ва идрок хусусиятларини лабораторияда ўрганиш; хотира ва диққатни экспериментал ўрганиш методикалари; тафаккур ва нутқни экспериментал ўрганиш методикалари *қўникмаларига эга бўлиши керак*.

III. Асосий назарий қисм (маъруза машғулотлари)

1-модул. Экспериментал психология ва психологик тадқиқот методлари. Экспериментал психологияда шахснинг ўрганилиши

1-мавзу. Психологияда илмий тадқиқотларнинг методологик асослари

Психологияда илмий билиш. Парадигма тушунчаси. Парадигмалар ўзгариши фаннинг ривожланиш жараёни сифатида (Т. Кун). Илмий назария тушунчаси. Назарий қарашлар ва унинг эмпирик текшириши. Назарий конструкт тушунчаси. Илмий фараз тушунчаси. Гипотезалар верификацияси ва фальсификацияси. Назариялар ва психологик реаллик дунёси. Юқори, ўрта ва қуйи даража (босқич) назариялари. Эмпирик юқлама тушунчаси. К.Холлқамп схемаси.

Психологияда илмий гипотезалар ва илмий муаммолар. Тўғри гипотеза қўйиш белгилари (П. Фрессе). Гипотеза турлари. Каузал гипотезалар. Назарий, эмпирик ва статистик гипотезалар. Экспериментал гипотезалар, контргипотезалар ва рақобатчи гипотезалар. Рақобатчи гипотезалар манбалари. Конструктларни ажратиб олиш ва операционализацияси психологик эксперимент ўтказишнинг шароити тарикасида. Психологияда асосий илмий муаммолар манбалари: кузатиш, назариялар, эмпирик маълумотлар.

Метод, методика ва методология тушунчалари. Психологик тадқиқот методлари. Психологик тадқиқот объективлиги мезонлари. Эмпирик маълумотлар турлари. Психологияда маълумотларнинг уч манбаси. (Р. Кеттелл). Психологияда нейрофизиологик маълумотларнинг аҳамияти. Илмий билиш мезонлари. Психологияда объективлик муаммоси. Психологияда номотетик ва идеографик ёндашувлар. Психологик тадқиқотларни миқдорий ва сифат таҳлил методлари. Психологик тадқиқотларни ўтказиш этикаси.

2-мавзу. Экспериментал психология: тушунча, тарихи

Экспериментал психологиянинг тарихи. Физиологик психология пайдо бўлишининг тарихий шарт-шароитлари. Г.Гельмгольц– психофизиологиянинг асосчиси сифатида. Психофизика фани пайдо бўлиши ва шаклланишида Э.Вебер ва Т.Фехнернинг тадқиқотларининг ўрни. В.Вундтнинг экспериментал психология ва

йўналишига доир, амалий изланишларнинг моҳияти ва Э.Титченернинг лаборатория методлари. Билиш жараёнларни экспериментал тарзида таҳлил этишнинг мурраккаб кирралари.

3-мавзу. Психологик тадқиқот методлари классификацияси

Ноэкспериментал психологик методлар. Ноэкспериментал методлар, сўровнома билан узвий боғлиқлиги. Психологик тажрибаларда сўровнома методлари. Психологик методларнинг асосий моҳияти.

Психологик тадқиқотнинг методлари. Психологик методларнинг умумилмий классификацияси.

Кузатиш. Идрок ҳақида умумий тушунча. Турмушдаги ва касбий кузатиш. Кузатиш методини татбиқ этиш соҳалари. Кузатувчи шахс ва унинг маданияти. Кузатувчининг тадқиқот натижаларига таъсири. Кузатувчи ва кузатилувчи шахсларнинг ўзаро муносабатлари. Кузатилувчининг реактивлиги. Кузатилувчининг кузатиш жараёнига қўниқиб қолиши. Ўзини ўзи кузатиш методи.

Вербал-коммуникатив методлар. Сухбат методи. Сўров методи. Сўров ўтказиш таснифлари. Сўров структураси. Анкета сўрови. Анкета қўринишлари ва уларнинг тавсифи. Интервью усули. Интервью сухбат ва сўров мужассамлиги сифатида Интервью қўринишлари.

Психологияда тестлаштириш. Психологик тестлаштириш ҳақида умумий тасаввур. Тест методининг вужудга келиши ва ривожланиши. Тест методикаларини тузиш ва текширишга қўйиладиган талаблар.

4-мавзу. Психологияда эксперимент методи

Психологик эксперимент тушунчаси. Тор маънода ва кенг маънода эксперимент сўзининг тушунчаси. Психологик сабабият (детерминизм) ҳақида тасаввурлар. Каузал хулосалар учун асослар. Психологияда бошқа эмпирик тадқиқотларга нисбатан эксперимент методининг ўзига хос хусусиятлари.

Психологик экспериментда ўзгарувчилар. Мустақил, боғлиқ, ён ва қўшимча ўзгарувчилар.

Психологик эксперимент турлари: ўтказиш шароитига мувофиқ, мустақил ўзгарувчилар микдорига кўра, мустақил ўзгарувчиларни баҳолаш характерига оид, мустақил ўзгарувчилар даражалари сикдорига биноан, боғлиқ ўзгарувчилар сонига мувофиқ, экспериментал режа турига кўра.

Психологик эксперимент валидлиги. Ташки ва ички валидлик. Бенуксон эксперимент, идеал эксперимент, узлуксиз эксперимент, экспериментга тўлиқ мувофиқлик тушунчалари. Ички валидликка асосий хавф манбалари. Тизмий, нотизмий ва ҳамоҳанг аралаштириш.

Операционал валидлик. Конструкт валидлик ва концептуал репликациялар.

Ён ўзгарувчилар томонидан аралаштиришлар. Яширин аралаштириш ва артефактларни таҳлилий ва эмпирик аниқлаш усуллари. Пилотаж эксперимент. Нотизмий аралаштиришларни бартараф этишга кўмак берувчи усуллар: тенглаштириш, константали шароит яратиш, мувозанатни саклаш.

Экспериментал муомала психологияси. Экспериментатор ва синалувчи шахслари. Синалувчи ва экспериментатор эффектлари: плацебо эффекти, Пигмалион, Хоторнский эффекти, аудитория эффекти. Экспериментатор ва синалувчи эффектларини назорат қилиш. Иккиламчи тасодифий метод.

Гуруҳ ичидаги экспериментал режаларнинг аоалаштириш муаммоси. Гуруҳлараро экспериментал режаларнинг аралаштириш муаммоси. Факторли эксперимент натижаларини тартибга солиш ва интерпретация муаммоси. Изчил эксперимент сериялари ва уларнинг белгилаш тартиби.

Эксперимент ўтказиш жараёни. Эксперимент ўтказишга тайёргарлик. Танламани аниқлаш. Эмпирик маълумотларни тўплашни мақбуллаштириш. Анжомлар. Стимул материали. Синалувчилар учун курсатма.

Тадқиқотнинг экспериментолди ва квазиэксперимент режалари. Квазиэксперимент тушунчаси. Квазиэкспериментал режа турлари: нозквивалент гуруҳлар билан, кайд этилган гуруҳлараро тафовутларнинг мустақил ўзгарувчи сифатида режаси, вақтинчалик сериялар режаси. Квазиэкспериментларнинг “гибрид” режалари. Кечиктириш методи. Бўйлама ва кўндаланг кесим методлари. «Улама» режалар.

5-мавзу. Шахсни ўрганишнинг биографик методи

Биографик метод асосида шахс характеристикасини тузиш. Биографик анкетанинг шакллантирилиши. Тадқиқотни ташкил этиш. Текширилувчига йўриқнома. Баённомани тузиш. Шахс шаклланиши хронологик жадвали. Контент-таҳлил методи.

6-мавзу. Шахсни йўналганлигини ўрганиш

Шахсни йўналганлигини ўрганиш анкетаси. Шахсни йўналганлигини аниқлаш жараёни. Шахсни йўналганлигини, ўргануви анкета ўтказиш учун зарурий маълумотлар. Текширилувчига йўриқнома, жавоб варакаси. Маълумотни қайта ишлаш учун тест қалити. Баҳолаш жадвали, якка шахс ёки гуруҳ учун.

7-мавзу. Касбий қизиқиш ва лаёқатни экспериментал ўрганиш

Билиш жараёнлари ва қизиқишларнинг узвий боғлиқлигини ўрганиш. Мактаб ўқувчиларида анкета методи ёрдамида. Анкета 78 саволдан иборат, саволлар касбий қизиқишга нисбатан йўналтирилган. Жавоб вақақаси ва жадвал, 13 қатор ва 6 устунда номерланган бўш катакчалар билан, қизиқишлар харитаси жавоб варакасини тўлдириш вазифасини, тўғри тушунтиришнинг. Қизиқишлар харитаси методикаси ёрдамида тўпланган маълумотларни қайта ишлаш. Касбий қизиқишлар бўйича индивидуал хулосалаш.

2-модул. Ички регуляция

8-мавзу. Эҳтиёж фаолликни юзага келтирувчи туртки сифатида ва эҳтиёж ўрганиш методлари

Эҳтиёж муаммоси. Эҳтиёж ва заруриятнинг тушунчаси. Эҳтиёж ҳолат сифатида. Эҳтиёжнинг биологик ва психологик компонентлари. Шахснинг иккинчи

даражали эҳтиёжлари. Эҳтиёжларнинг намоён бўлишини ўзига хос характери. Шахснинг эҳтиёж-кадриятли жабҳасини ўрганилиши.

9-мавзу. Мотивация ва мотивларни ўрганиш методлари

Мотивация тадқиқот объекти сифатида. Мотив ва мотивация. Мотив ва эҳтиёж. Мотивации индикатори. Проектив методикалар. Франк Л. проектив методикалари классификацияси. Мотивировка ва мотиваторларни ўрганиш – суҳбат, сўров, анкета. Шахс хатти-харакатларини кузатиш. Мотивларни аниқлашга қаратилган экспериментал методлар.

Муваффақиятга интилиш ва муваффақиятсизликдан қочиш мотивациясини ўрганиш. Шахснинг гуруҳдаги хулқ-атвор мотивациясини тадқиқ этиш. Ўқув мотивациясини тадқиқ этиш.

10-мавзу. Шахснинг эмоционал жабҳаси ўрганиш методлари

Эмоционал ҳолатларни ташхис этишнинг методологик масалалари. Эмоцияларнинг физиологик кўрсаткичлари ва ташхиси. Нутқ тахлили орқали эмоцияларни таҳлил этиш. Эмоционал ҳолатларнинг субъектив мезонлари. Эмоционал ҳолатлар ташхисига комплекс ёндашув ўрнига тизимли ёндашувни қўллаш. Инсон эмоционал олами хусусиятларининг психологик ташхиси. Саволномалардан фойдаланиш. Юз ифодаси орқали эмоцияларни ташхис этиш. Ранглар тестидан фойдаланиш.

Шахснинг эмоционал ҳолати, безовталиги ва депрессиясини ўрганиш. Шахснинг оптимизминини ўрганиш.

Ўзини ўзи эмоционал идора қилиш. Шахснинг ўзини ўзи эмоционал идора қилишини ўрганиш.

11-мавзу. Иродавий хусусиятларни ўрганиш методлари

Иродани кучини баҳолаш методи (Иванников В.А.). Ироданинг сифат ва даражасини ўрганиш муоммолари. Иродавий хусусиятларни тахлилига йўналтирилган методлар. Умумлаштириш методи тавсифнома асосида. Ўзаро баҳолаш методи. Лаборатория эксперименти. Ирода сифатларининг ўрганилиши.

Ёш ва жинс хусусиятлари фаолликдаги ихтиёриликга таъсири. Онтогенезда ихтиёрий таъсирчанликнинг шаклланиши. Ёшга қараб иродавий хусусиятларни намоён бўлиб бориши. Ёш ва жинс хусусиятлари асосида иродавий сифатларнинг ўзига хос кўринишлар.

12-мавзу. Ирода бузилиши. Иродасизлик хулқ-атвори

Ихтиёрий диққатнинг бузилиши. Ихтиёрий хотиранинг бузилиши. Мақсадли фаолиятни йўналганлигини бузилиши (Лурия А.Р.). Ихтиёрий хатти-харакатларнинг бузилиши.

3-модул. Сезги ва идрок

13-мавзу. Психологик ўлчов

Дастлабки психологик ўлчов назариялари. Ўлчов шкалаларининг турлари.

Психологик ўлчовларининг турлари. Тест ва ўлчов назариялари. Дастлабки маълумотларни натижаларни қайта ишлаш ва дастлабки хулосалар. Натижаларни изохлаш ва тақдим этиш.

14-мавзу. Сенсор депривацияси

Сенсор депривация тушунчаси. Сенсор депривациясининг намоён бўлиш шарт-шароитлари. Сенсор депривация шароитида психик ўзгаришлар. Сенсор депривацияси экспериментал ўрганиш методлари.

15-мавзу. Сизги психофизикаси

Сизги поғоналари ва анализаторларнинг сезгирлиги. Абсолют ва дифференциал сезгирлик. Абсолют сезгирликни ўлчаш. Сизгининг субъектив ва объектив кўрсаткичлари. Дифференциал сезгирликни ўлчаш. П.Бугер-Э.Вебер, Т.Фехнер конунлари.

16-мавзу. Кўриш сезгиси ва идроки ва унинг ўрганиш методлари

Кўриш сезгисининг мутлоқ чегарасини аниқлаш. Кўриш сезгисининг кенглик даражаси ва танловчанлик хусусияти. Кетма-кет образларни ўрганиш. Кўриш ўткирлиги. Кўриш ўткирлигини ўрганиш. Кўриш бурчаги. Кўриш ўткирлиги ва тўр пардада жойлашиши. Кўриш идрокини ўрганишнинг экспериментал методлари.

17-мавзу. Перцептив тимсолларнинг ташкил топиши: ўрганиш методлари

Сизги ва идрок, уларнинг фарклари. Идрок турлари. Идрок тимсолининг хусусиятлари: предметлилик, яхлитлик, константлик, категориялилик. Идрок хажмини ўрганиш. Доминант перцептив модаллик диагностикаси.

Тери сезгирлигининг ва тери идрокининг мураккаб шакллари. Тери идрокида ҳаракатнинг ўрни. Тери тимсолининг қурилиш босқичлари. Информацион белгилар ва тери тимсолининг қурилиши. Тери сезгирлигининг фазовий чегараларини ўрганиш. Пассив ва актив тери сезгисиде шакл идроки.

Кўриш идрокда константликни ўрганиш – предмет шаклларининг константлиги.

18-мавзу. Хиссиёт ва идрок: ўрганиш методлари

Хиссиёт ва идрок. Семантик ва перцептив установа. Перцептив установа ва химоя. Фигура ва фонни ажратишда эмоционал тажрибанинг таъсири. Предметнинг хусусиятларини идрок этишда эмоционал тажрибанинг таъсири. Тасаввурнинг ёркинлиги-аниқлигини аниқлаш.

19-мавзу. Рангларни идрок қилиш: ўрганиш методлари

Кўриш спектри. Апертур ранглар. Ранг хусусиятлари. Ранг назариялари. Рангларни кўришнинг бузилиши. Пангларнинг психофизиологик таъсири. Люшер тести. Кетма-кет ранг контрастини ўрганиш.

20-мавзу. Идрок иллюзияси

Кўриш иллюзияси. Идрокда иллюзия ҳажми. Аристотель иллюзияси. Идрок иллюзиясини ўрганиш.

21-мавзу. Идрокнинг мураккаб шакллари ва уларнинг ўрганиш методлари

Мақонни кўриш орқали идрок этиш. Стереоскопик идрок. Вактни идрок қилиш. Харакатни идрок этиш. Вактни идрок қилишни ўрганиш. Шахснинг психологик ёши. Кузатувчанликни ўрганиш. Идрокда билишни назорат қилишни ўрганиш.

4-модул. Диккат ва хотира

22-мавзу. Диккат концентрациясини экспериментал ўрганиш

Диккат концентрациясининг ўқув жараёнидаги ўрнини ўрганиш ва концентрация қобилятини баҳолаш. Диккатнинг чарчаши ва концентрациянинг бекорорлигини ўрганиш. Ихтиёрсиз диккатнинг кўчувчанлик ва бўлунувчанлик хусусиятлари. Натижалари қайта ишлаш ва таҳлил этиш. Натижаларни ҳисоблаш ва таҳлил қилиш.

23-мавзу. Диккатнинг барқарорлигини ўрганиш

Диккатнинг барқарорлиги ва бўлунувчанлигини ўрганиш. Кузатиш тартиби тадқиқотнинг йўналганлиги. Натижаларни ҳисоблаш ва таҳлил қилиш.

24-мавзу. Диккатнинг кўчувчанлиги ва тақсимланишини ўрганиш

Зарур ахборотни фаол танлашда диккатнинг кўчувчанлигини ўрганиш (Шулте жадвали бўйича). Диккатнинг тақсимланиш тезлигини ўрганиш. Турли шароитларда янги маълумотларни танлаш ва уларни машқ асосида аввалгилари билан солиштириш. Интеллектуал машқ асосида ихтиёрий диккатнинг хусусиятларини ўрганиш. Диккатнинг кўчувчанлигини ўрганиш.

25-мавзу. Қисқа муддатли хотиранинг ҳажмини ўрганиш

Қисқа муддатли кўриш хотирасини ўрганиш. Қисқа муддатли кўриш хотирасини баҳолаш. Қисқа муддатли образли хотирани ўрганиш. Ихтиёрий ва ихтиёрсиз хотира. Ихтиёрий ва ихтиёрсиз хотирани диагностикаси.

26-мавзу. Оператив хотирани ўрганиш

Ихтиёрий ва ихтиёрсиз хотира. Ихтиёрий ва ихтиёрсиз хотирани диагностика қилиш. Ихтиёрсиз эсда олиб қолишни ўрганиш. Қисқа муддатли хотирани кўламини ва ҳажмини ўлчаш. Қисқа муддатли хотира ҳажми ва ахборотлар кўламини ўрганиш. Оператив хотира ҳажмини ўрганиш.

27-мавзу. Сўз-манتيкий ва образли хотирани ўрганиш методикаси

Механик ва мантикий хотирани ўзаро боғлиқлигини ўрганиш. Икки қатор сўзни эслаб қолиш методикаси. Механик ва мантикий хотирани ўрганиш учун зарур материаллар. Механик ва мантикий хотирани ўрганиш натижаларини ҳисоблаш ва таҳлил. Қисқа муддатли кўриш хотирасини баҳолаш. Образли хотирани ўрганиш.

5-модул. Тафаккур ва нутқ

28-мавзу. Тафаккур ва нутқ ҳақида умумий тушунча ва уларни боғлиқлиги
Тафаккур ва нутқ боғлиқлиги муаммоси. Тафаккур ва нутқ тушунчалари, операциялари ва турлари тавсифи. Тафаккур ва нутқнинг физиологик асослари. Нутқ функциялари. Тафаккурнинг асосий турлари ва шакллари. Тафаккур ва нутқни ўрганиш бўйича экспериментал тадқиқотлар.

29-мавзу. Тафаккур жараёнига психологик омилларнинг таъсири
Масалани ангаш ва уни тўғри ечимини топишга ёрдам берувчи ва тўсқинлик килувчи шарт-шароитлар. Муайян даражадаги мотивация ва ўтмиш тажрибанинг актуализацияси. Йўналганлик ва установканинг таъсири. В.Кёлер, Г.Берч, Н.Майер, М. Вертгаймер ва б. тадқиқотлари. Масалаларни ечишда олдинги тажрибаларнинг танловчан таъсири. Ахборот селективлиги. Ю.Ф.Поляковнинг тажрибалари. К.Дункер ва А.Лачинс тажрибалари.

30-мавзу. Овоз чиқариб мулоҳаза юритиш методи ва масалаларни ечиш жараёни таҳлили
Вюрцбург мактаби. Ўз-ўзини кузатиш. Ўз-ўзини кузатишда камчиликлар. Гештальтпсихология, овоз чиқариб мулоҳаза юритиш методи. Фикрлаш жараёни экстериоризацияси. Де Грот тадқиқотлари. Овоз чиқариб мулоҳаза юритиш методининг камчиликлари. Л.Анцыферова, Т.Мелешко, Л. Секей тадқиқотлари.

31-мавзу. Тафаккурни экспериментал усуллар ёрдамида тадқиқ этиш.
Тафаккурни ўрганишда назарий-ахборотли ёндашув
Назарий-ахборотли ёндашувнинг моҳияти. Инсон мияси ва тафаккур: тузилма ва фаолликни ўрганиш. Резольвенция тамойили, эвристика, Э.Хант ва П.Уинстон тадқиқотлари. М.Минскийнинг фреймлар назарияси, Д.Поспелов ва Ю.Кликов тадқиқотлари. Дж.Миллер ва б. тадқиқотлари. Н.Ахнинг сунъий тушунчаларни ўрганиш методи. Л.С.Виготский ва Л.С.Сахаров методикаси.

32-мавзу. Тафаккурнинг таҳлилийлиги ва рефлексивлигини ўрганиш
Тафаккур шакллари. Тафаккурнинг билиш босқичлари. Тафаккур операциялари. Тафаккурнинг таҳлилийлиги ва рефлексивлиги.

33-мавзу. Тафаккур ва интеллектуал қобилиятлар
Интеллект тушунчаси. Интеллект назариялари. Спирмен, Кеттел, Бине, Гилфорд ва бошқаларнинг тадқиқотлари. Интеллектуал ривожланишни ўрганиш методлари.

34-мавзу. Нутқни экспериментал ўрганиш методлари
Нутқ ва тил, уларнинг тавсифи. Нутқни тадқиқ этишнинг экспериментал режалари. Секей, Виготский, Леонтьев ва б. тадқиқотлари. Оғзаки ва ёзма нутқ.

35-мавзу. Дж.Миллернинг жумлаларни тузиш ва тушуниш трансформацион модели

Иборалар тузиш ва тушуниш муаммоси. Тил воситалари. Жумлаларни тузиш ва тушунишнинг лексик ва грамматик жиҳатлари. Жумлаларнинг морфем тузилишини тузиш ва тушуниш моделлари. Назарий коммуникацион модель, “бевосита-компонентлар” бўйича модель, трансформацион модель.

36-мавзу. Семантик дифференциал методи бўйича нутк бирликлари семантикасини ўрганиш

Семантикага назарий қарашлар. Мазмун турлари: сигнификатив, денотатив, тузилмавий, прагмтик. Ч.Моррис, А.Чёрч, де Соссюр, Ч. Осгуд, Ф.Полан, Л.С.Виготский, А.Н.Леонтьев тадқиқотлари. “Маъно” ва “моҳият” тушунчалари. Нутк мазмуни компонентлари, сўзларнинг аффектив бўёқдорлиги. Ч.Осгуднинг семантик дифференциал методи.

IV. Лаборатория машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Лаборатория машғулотларини ўтказиш ривожлантирувчи ва муаммоли таълим тамойиллари асосида қурилиши лозим. Лаборатория машғулотлари аудиторияда ҳам, дастлабки тадқиқотларни амалга ошириш шароитида ҳам ўтказилиши мумкин. Тадқиқотда талабаларнинг ўзлари албатта иштирок этадилар ва бу уларга зарур тажрибаларни эгаллаб, касбий муҳим сифатлардан бири саналган рефлексияни шакллантиришларига ёрдам беради. Шу билан бир каторда турли ёшдаги, ҳар хил тоифадаги инсонлар ҳам тадқиқотда иштирок этадилар. Бундай вазиятларда талабалар синалувчилар билан алоқа ўрнатиш, ташхис натижаларини изоҳлаш малака ва қўникмаларини эгаллайдилар.

Лаборатория машғулотларини ўтказиш давомида ўқитиш фильмлари қўлланилиши мумкин.

1-модул. Экспериментал психология ва психологик тадқиқот методлари. Экспериментал психологияда шахснинг ўрганилиши

1. Психологик тадқиқот методлари классификацияси.
2. Психологияда эксперимент методи.
3. Шахсни ўрганишнинг биографик методи.
4. Шахсни йўналганлигини ўрганиш.
5. Касбий кизиқиш ва лаёқатни экспериментал ўрганиш.

2-модул. Ички регуляция

1. Эҳтиёж фаолликни юзага келтирувчи туртки сифатида ва эҳтиёж ўрганиш методлари.
2. Мотивация ва мотивларни ўрганиш методлари.
3. Шахснинг эмоционал жабҳаси ўрганиш методлари.
4. Иродавий хусусиятларни ўрганиш методлари.
5. Ирода бузилиши. Иродасизлик хулқ-атвори.

3-модул. Сезги ва идрок

1. Психологик ўлчов.
2. Қўриш сезгиси ва идроки ва унинг ўрганиш методлари.

3. Перцептив тимсолларнинг ташкил топиши: ўрганиш методлари.
4. Хиссийёт ва идрок: ўрганиш методлари.
5. Рангларни идрок қилиш: ўрганиш методлари.
6. Идрокнинг мураккаб шакллари ва уларнинг ўрганиш методлари.

4-модул. Диккат ва хотира

1. Диккат концентрациясини экспериментал ўрганиш.
2. Диккатнинг барқарорлигини ўрганиш.
3. Диккатнинг кучувчанлиги ва таксимланишини ўрганиш.
4. Қисқа муддатли хотиранинг ҳажмини ўрганиш.
5. Оператив хотирани ўрганиш.
6. Сўз-мантийкий ва образли хотирани ўрганиш методикаси.

5-модул. Тафаккур ва нутқ

1. Овоз чиқариб мулоҳаза юритиш методи ва масалаларни ечиш жараёни тахлили.
2. Тафаккурни экспериментал усуллар ёрдамида тадқиқ этиш. Тафаккурни ўрганишда назарий-ахборотли ёндашув.
3. Тафаккурнинг тахлилийлиги ва рефлексивлигини ўрганиш.
4. Нутқни экспериментал ўрганиш методлари.
5. Семантик дифференциал методи бўйича нутқ бирликлари семантивасини ўрганиш.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан семинар машғулоти учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

V. Семинар машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Семинар машғулотларини ўтказиш ривожлантирувчи ва муаммоли таълим тамойиллари асосида қурилиши лозим. Семинар машғулотларининг информацион ва педагогик-технологик таъминоти: семинар машғулотлари анъанавий ва пресс-конференция дискуссия кўринишларида олиб борилади. Талабалар семинар машғулотларига тайёрланишлари жараёнида тадқиқий монографиялардан ҳамда мустақил равишда тайёрлаган кўргазмали курулларидан фойдаланишлари шарт. Семинарларни ўтказиш давомида ўқитиш фильмлари қўлланилиши мумкин.

1-модул. Экспериментал психология ва психологик тадқиқот методлари.

Экспериментал психологияда шахснинг ўрганилиши

1. Психологияда илмий тадқиқотларнинг методологик асослари.
2. Экспериментал психология: тушунча, тарихи.
3. Психологик тадқиқот методлари классификацияси.
4. Психологияда эксперимент методи.

2-модул. Ички регуляция

1. Мотивация ва мотивларни ўрганиш методлари.
2. Шахснинг эмоционал жабҳаси ўрганиш методлари.
3. Иродавий хусусиятларни ўрганиш методлари.
4. Ирода бузилиши. Иродасизлик хулқ-атвори.

3-модул. Сизги ва идрок

1. Психологик ўлчов.
2. Сенсор депривацияси.
3. Сизги психофизикаси.
4. Идрок иллюзияси.

4-модул. Диккат ва хотира

1. Диккат концентрациясини экспериментал ўрганиш.
2. Диккатнинг барқарорлигини ўрганиш.
3. Қисқа муддатли хотиранинг ҳажмини ўрганиш.
4. Оператив хотирани ўрганиш.

5-модул. Тафаккур ва нутқ

1. Тафаккур ва нутқ ҳақида умумий тушунча ва уларни боғлиқлиги.
2. Тафаккур жараёнига психологик омилларнинг таъсири.
3. Тафаккур ва интеллектуал қобилиятлар.
4. Дж.Миллернинг жумлаларни тузиш ва тушуниш трансформацион модели.

VI. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Ушбу ўқув фани бўйича мустақил таълим олиш дарслик ва ўқув қўлланмалардаги тегишли мавзуларни ўрганишни, маъруза мавзулари бўйича ўқув материалларини ўзлаштиришни, фан бўйича махсус (шу жумладан, илмий-тадқиқий) адабиётларни ўрганишни, семинар машғулотларига тайёрланишни, семинар машғулотлари учун кўргазмалар материаллар танлашни тақозо этади. Бундан ташқари, тадқиқий мақолалар ва монографияларга аннотация ёзиш ҳамда уларни конспектлаштириш, структуралӣ-мантӣқий схемалар тузиш, танқидий фикрлаш қобилиятини текшириш ва уни ривожлантиришга қаратилган масалалар ва амалий машқларни танлаш тавсия этилади.

1. Психологияда илмий тадқиқотларнинг методологик асослари.
2. Экспериментал психология: тушунча, тарихи.
3. Психологик тадқиқот методлари классификацияси.
4. Психологияда эксперимент методи.
5. Шахсни ўрганишнинг биографик методи.
6. Шахсни йўналганлигини ўрганиш.
7. Касбий қизиқиш ва лаёқатни экспериментал ўрганиш.
8. Эҳтиёж фаолликни юзага келтирувчи туртки сифатида ва эҳтиёж ўрганиш методлари.
9. Мотивация ва мотивларни ўрганиш методлари.
10. Шахснинг эмоционал жабҳаси ўрганиш методлари.
11. Иродавий хусусиятларни ўрганиш методлари.
12. Ирода бузилиши. Иродасизлик хулқ-атвори.
13. Психологик ўлчов.
14. Сенсор депривацияси.
15. Сизги психофизикаси.
16. Кўриш сезгиси ва идроки ва унинг ўрганиш методлари.
17. Перцептив тимсолларнинг ташкил топиши: ўрганиш методлари.

18. Хиссиёт ва идрок: ўрганиш методлари.
19. Рангларни идрок қилиш: ўрганиш методлари.
20. Идрок иллюзияси.
21. Идрокнинг мураккаб шакллари ва уларнинг ўрганиш методлари.
22. Диккат концентрациясини экспериментал ўрганиш.
23. Диккатнинг барқарорлигини ўрганиш.
24. Диккатнинг кўчувчанлиги ва тақсимланишини ўрганиш.
25. Қисқа муддатли хотиранинг ҳажмини ўрганиш.
26. Оператив хотирани ўрганиш.
27. Сўз-манتيқий ва образли хотирани ўрганиш методикаси.
28. Тафаккур ва нутқ ҳақида умумий тушунча ва уларни боғлиқлиги.
29. Тафаккур жараёнига психологик омилларнинг таъсири.
30. Овоз чиқариб мулоҳаза юритиш методи ва масалаларни ечиш жараёни таҳлили.
31. Тафаккурни экспериментал усуллар ёрдамида тадқиқ этиш. Тафаккурни ўрганишда назарий-ахборотли ёндашув.
32. Тафаккурнинг таҳлилийлиги ва рефлексивлигини ўрганиш.
33. Тафаккур ва интеллектуал қобилятлар.
34. Нутқни экспериментал ўрганиш методлари.
35. Дж. Миллернинг жумлаларни тузиш ва тушуниш трансформацион модели.
36. Семантик дифференциал методи бўйича нутқ бирликлари семантикасини ўрганиш.

Изоҳ: Мустақил таълим мавзуларини ишчи дастуридаги машғулотлар учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

VII. Асосий ва кўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбаалари

Асосий адабиётлар

1. Advanced Research Methods for Applied Psychology: Design, Analysis and Reporting. Edited by Paula Brough. Routledge Third Avenue, New York, 2019. 333 p.
2. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. 2-е изд., перераб. и доп. СПб: Изд-во «Питер», 2000. 320 с.
3. Общий психологический практикум: Учебник для вузов. Стандарт третьего поколения/ Под ред. С.А.Капустина. СПб.: Питер, 2017. 480 с.
4. Основные методы сбора данных в психологии: Учебное пособие для студентов вузов / Под ред. С. А. Капустина. М.: Аспект Пресс, 2012. 158 с.
5. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: Учеб. пособие/В. Д. Балин, В. К. Гайда, В. К. Горбачевский и др. Под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. СПб: Питер, 2000. 560 с.

Кўшимча адабиётлар:

6. 2019–2023 йилларда Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетида талаб юқори бўлган малакали кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва илмий салоҳиятни ривожлантириш чора-тадбирлари

туғрисида. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. ПҚ-4358-сон. 2019 йил 17 июнь.

7. Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари туғрисида. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. ПФ-5729-сон. 2019 йил 27 май.

8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар Стратегияси туғрисида”ги Ф-4947-сон Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 йил 13 февраль. 6-сон. 70-модда.

9. Мирзиёев Ш. М. Билимли авлод – буюқ келажакнинг, тадбиркор халқ – фаровон ҳаётнинг, дўстона ҳамкорлик эса тараққиётнинг қафолатидир. Президентнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганнинг 26 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси. 8.12.2018//Ўзбекистон Республикаси Президентининг расмий веб-сайти. URL: <https://president.uz/uz/lists/category/5> (дата обращения: 10.04.2019).

10. Davis S. F. Handbook of Research Methods in Experimental Psychology. Blackwell Publishing Ltd, 2003. 515 p.

11. Howitt D., Cramer D. Introduction to Research Methods in Psychology. 3rd ed. Pearson Education Limited, 2011. 473 p.

12. Langdridge D., Hagger-Johnson G. Introduction to Research Methods and Data Analysis in Psychology. 3rd edition. Pearson Education Limited, 2013. 640 p.

13. Shaughnessy J.J., Zechmeister E.B., Zechmeister J. S. Research Methods in Psychology. 9th ed. McGraw-Hill, 2011. 512 p.

14. The Oxford Handbook of Multimethod and Mixed Methods Research Inquiry / Eds. Sharlene Hesse-Biber and R. Burke Johnson. Oxford University Press, 2015. 777 p.

15. Глуханюк Н. С. Практикум по общей психологии: Учеб. пособие /Н. С. Глуханюк, Е. В. Дьяченко, С. Л. Семенова. 3-е изд. М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2006. 224 с.

16. Горбатов Д.С. Практикум по психологическому исследованию? Учеб. пособие. Самара: Издательский дом «БАХРАК-М», 2003. 272 с.

17. Гудвин Дж. Исследование в психологии: методы и планирование. 3-е изд. СПб.: Питер, 2004. 558 с.

18. Качественные и количественные методы исследований в психологии: практикум/ сост. Т.А.Майборода. Ставрополь: Изд-во СКФУ, 2016. 90 с.

19. Корнилова Т.В., Смирнов С.Д. Методологические основы психологии. СПб: Питер, 2006.320 с.

20. Кричевец А.Н. Математическая статистика для психологов : учебник для студ. учреждений высш. проф. образования / А. Н. Кричевец, А. А. Корнеев, Е. И. Рассказова. М.: Издательский центр «Академия», 2012. 400 с.

21. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. М.: Прогресс, 1980.

22. Мартин Д. Психологические эксперименты. Секреты механизмов психики. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2004.

23. Наследов А.Д. Математические методы психологического исследования. СПб.: Речь, 2012.
24. Никандров В. В. Экспериментальная психология. Учебное пособие. СПб.: Издательство «Речь», 2003. 480 с.
25. Петренко В. Ф. Конструктивизм как новая парадигма в науках о человеке // Вопросы философии. 2011. № 6. С. 75–82.
26. Петренко В. Ф. Парадигма конструктивизма в гуманитарных науках // Развитие личности / Development of personality. 2012. № 2. С. 88–98.
27. Практикум по общей психологии: учеб. пособие для студ. психологов. Часть II / сост.: В.П. Иванова, В.В. Еременко; под общ. ред. В.П. Ивановой. 2-е изд., испр. и доп. Бишкек.: Изд-во КРСУ, 2014. 289 с.
28. Экспериментальная психология: Практикум: Учебное пособие для вузов/Т. Г. Богданова, Ю. Б. Гиппенрейтер, Е. Л. Григоренко и др.; Под ред. С. Д. Смирнова, Т. В. Корниловой. М.: Аспект Пресс, 2002. 383 с.

Интернет сайтлари

29. База данных по психологии Американской психологической ассоциации PsycINFO. [Электронный ресурс]: URL: <https://www.apa.org/pubs/databases/psycinfo/index.aspx>
30. Виртуальная когнитивная лаборатория. [Электронный ресурс]: URL: <http://virtualcoglab.cs.msu.su>
31. Московский психологический журнал. [Электронный ресурс]: психологический портал. URL: <http://magazine.mospsy.ru>
32. Портал психологических изданий [Электронный ресурс]: психологический портал. URL: <http://psyjournals.ru>
33. Психологические исследования. Научный электронный журнал. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.psystudy.ru/>
34. Российский журнал когнитивной науки. [Электронный ресурс]: URL: <http://www.cogjournal.ru>
35. Сибирский психологический журнал [Электронный ресурс]: психологический портал. URL: <http://journals.tsu.ru/psychology>